

Ірина Шульга,
аспірантка,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ПОБУДОВА БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ НА ЗАСАДАХ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ

У статті розглядається проблема створення безпечного середовища у початковій школі на засадах гендерного підходу. Увага акцентується на педагогічних умовах, які слід враховувати при конструюванні безпечного середовища для молодших школярів в контексті гуманістичної парадигми.

Iryna Shulha

FORMATION OF A SAFE ENVIRONMENT FOR PRIMARY SCHOOL CHILDREN ON THE BASIS OF GENDER APPROACH

The article features the problem of creation of safe environment in primary school within the framework of gender approach. Attention is focused on the pedagogic conditions, which should be taken into account while creating safe environment for students of primary school.

Нові стандарти системи початкової освіти згідно Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року передбачають виховання здорової, соціально активної, відповідальної та толерантної особистості, яка усвідомлює свою належність до європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки [7]. Водночас, занепокоєння викликає суттєве погіршення стану здоров'я підростаючого покоління, що спричинене, зокрема, екологічними та соціальними факторами. Окрім цього, велике значення відіграє і «шкільний чинник».

Актуальність проблеми зумовлює необхідність пошуку науково-обґрунтованих підходів до проблеми створення безпечного здоров'язбережувального середовища у початковій школі, де кожна дитина відчуватиме захищеність, зростатиме здоровою та щасливою, що відповідає принципам гуманізації освіти, зміні педагогічних парадигм та навчальних технологій в умовах євроінтеграційних процесів. Як слушно підкреслює О. Захаренко: «...У школі учню має бути так само, як у батьківській хаті. До школі він має бігти, а не йти, знаючи, що у школі він пізнає, відкриє свою сутність в цьому мінливому світі. В школі його не образять, на нього не гримнуть, а порадять, підтримають, дадуть можливість розкрити себе, свою творчу обдарованість» [3, с. 17].

Початкова школа є найважливішою ланкою у процесі формування та зміцнення здоров'я учнів, адже власне на цьому етапі закладаються основи як індивідуального здоров'я, так і особистісного зростання учнів, формуються навички співробітництва, взаєморозуміння, партнерства, емпатійності, рефлексії та асертивної поведінки. На сьогодні питання створення безпечного освітнього середовища є злободенною проблемою, що привертає увагу багатьох вчених (І. Баєва, Т. Водолазська, Д. Іванов, В. Панов, Є. Рибак, С. Сергєєв, В. Слободчиков, А. Тубельський та ін.). Здоров'язбережувальний аспект моделювання освітньо-виховного простору в загальноосвітній школі, в тому числі початковій, досліджують І. Бех, Н. Бібік, Т. Бойченко, О. Савченко, Н. Смирнов та інші вчені. Гендерний підхід у освіті розкрито у працях В. Кравця, Т. Говорун, О. Кікінежді, Л. Кобелянської, І. Кона, О. Луценко, О. Цокур, Л. Штильової та інших учених.

Проте проблема моделювання безпечного здоров'язбережувального середовища для молодших школярів із врахуванням гендерного підходу є недостатньо дослідженою та вимагає більш широкого розгляду, що зумовимо *метою* статті – обґрунтувати оптимальні педагогічні умови створення безпечного середовища у початковій школі як здоров'язбережувального на засадах гендерного підходу. Це дасть змогу забезпечити успішну та здоров'ятворчу життєдіяльність хлопчиків і дівчаток молодшого шкільного віку, сформувати емоційно-ціннісне ставлення у кожної дитини до власного здоров'я та здоров'я інших, до світу і до самої себе.

У цьому контексті актуальним є саме гендерний підхід, який полягає в рівноцінності обох статей у виборі здоров'язберігаючої поведінки як життєвої необхідності розвитку особистісного потенціалу хлопчиків і дівчаток [1; 2; 4; 5]. Як наголошує академік В. Кравець: «Гендерний підхід у педагогіці та освіті – це індивідуальний підхід до прояву дитиною своєї ідентичності, він дає свободу вибору і самореалізації, допомагає бути достатньо гнучкою і вміти використовувати різні можливості поведінки» [4, с. 427]. Метою гендерного підходу в школі має бути подолання гендерних стереотипів, як чинників насильства, що заважають успішному розвитку особистості і хлопчика, і дівчинки. Кредо класного колективу: «Рівні можливості, рівні права – знає про це уся дитвора».

На сьогоднішній день існує низка проблемних зон створення безпечного середовища в у початковій школі, а саме: 1) необхідність активізації спільної взаємодії вчителів і батьків щодо дотримання прав дитини

з урахуванням гендерного підходу; 2) гендерна нейтральність або гендерна асиметричність у змісті навчально-виховного процесу; 3) відсутність інтегративного та міждисциплінарного підходу до проблеми статевої соціалізації дітей; 4) зниження виховної функції вчителя початкової школи; 5) формальне проведення виховної роботи щодо подолання гендерних стереотипів, упереджень тощо; 6) недостатня пропедевтична робота педагогічного колективу у напрямі захисту прав і свобод дітей.

У процесі аналізу наукової літератури та передового педагогічного досвіду були виявлені педагогічні умови щодо конструювання безпечного середовища у початковій школі на засадах гендерного підходу: 1) гуманізація навчально-виховного процесу на засадах особистісно-орієнтованого та гендерного підходів; 2) суб'єкт-суб'єктна, партнерська взаємодія в діаді «вчитель-учень/учениця»; 3) гармонізація дитячо-батьківських відносин і спілкування на основі педагогіки співробітництва в тріаді «батьки – учні – вчитель»; 4) орієнтація на індивідуальний розвиток дитини, її здібності, уподобання, дотримання прав реалізації можливостей обох статей; 5) створення доброзичливої атмосфери в середовищі однолітків; 6) наявність в учителя здоров'язбережувальних та гендерних компетентностей; 7) проведення профілактичних та оздоровчих заходів з метою запобігання насильства над дітьми, захисту їх найвищих інтересів тощо.

Отже, побудова безпечного середовища в початковій школі на засадах гендерного підходу, можлива за умови реалізації особистісного потенціалу молодших школярів, формування у них свідомого ставлення до власного здоров'я, ведення здорового способу життя, научіння навичкам ненасильницької поведінки, розвиток гуманних ставлень між дівчатками і хлопчиками як необхідного чинника рівноцінної самореалізації обох статей в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1 (Особистісно-орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади). – 280 с.
2. Говорун Т. Гендерна психологія : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Т. Говорун, О. Кікінежді. – К. : Академія, 2004. – 308 с.
3. Захаренко О. Слово до нащадків / О. Захаренко. – К. : СПД А. М. Богданова, 2006. – 216 с.
4. Кравець В. Історія гендерної педагогіки : [навч. посібник]. – Тернопіль : Джура, 2005. – 440 с.
5. Кравець В. П. Гендерна соціалізація молодших школярів : навч. посібник / В. П. Кравець, Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 192 с.
6. Мудрик А. О полоролевом (гендерном) подходе в социальном воспитании / А. Мудрик // Воспитательная работа в школе. – 2003. – № 5. – С. 15 – 19.
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
8. Основи теорії гендеру. – К. : К.І.С., 2004. – 535 с.

Оксана Юрчик,
аспірантка,
ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет
імені Василя Стефаника»

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ШКІЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті розкрито причини і психологічні чинники шкільного насильства в учнів початкових класів. Обґрунтовано необхідність здійснення системних психопрофілактичних заходів щодо його попередження.

Oksana Yurchyk

THE ANALYSIS OF PSYCHOLOGICAL FACTORS OF SCHOOL VIOLENCE AT ELEMENTARY SCHOOL

The article analyzes the causes and psychological factors of violence in primary school. The necessity to carry out the systematic psychological measures on its prevention is proved.

Тема шкільного насильства є популярною у засобах масової інформації та актуальною на конференціях, науково-практичних семінарах з психології. Ґрунтуючись на узагальненнях ЗМІ, можна стверджувати, що нині згаданий феномен набуває все більшого поширення. Проте, за дослідженнями вчених, насильство у школі жодним чином не можна назвати новітнім явищем. На жаль, воно завжди супроводжувало процес навчання впродовж тривалого часу, у формі публічного, принизливого, фізичного та вербального покарання учня вчителем. В останні роки вітчизняна демократична і гуманна школа зіткнулася з проблемою насильства, об'єктом якого ставали учні та вчителі. Не є виключенням і світ дітей початкової